

ЗАПАЗЫЧАННЕ ЯК ПРАДУКТЫЎНЫ СПАСАБ ПАПАЎНЕННЯ СПАРТЫЎНАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

В. С. Андрыеўская
БДПУ (Мінск)

Навук. кіраўн. – Н. П. Лобань, канд. філалаг. навук, дац.

Анатацыя. Артыкул прысвечаны выяўленню асаблівасцей запазычання спартыўнай тэрміналогіі, вывучэнню значэння і месца замежнай спартыўнай лексікі ў беларускай мове і спецыфікі яе засваення ў грамадскай маўленчай практыцы.

Ключавыя словы: тэрмін; тэрміналогія; тэрміназнаўства; запазычанне.

Спартыўная тэрміналогія апошніх дзесяцігоддзяў практычна цалкам запазычаная з іншых моў: пастаянна з'яўляюцца новыя спартыўныя рэаліі, а таму колькасць замежных слоў у беларускай мове бесперапынна расце.

Мэта артыкула – выяўленне асаблівасцей запазычання спартыўнай тэрміналогіі, вывучэнне значэння і месца замежнай спартыўнай лексікі ў беларускай мове і спецыфікі яе засваення ў грамадскай маўленчай практыцы.

Матэрыялам для даследавання паслужылі спартыўныя запазычаныя тэрміны, выбраныя са спартыўных перакладных слоўнікаў, слоўніка новых слоў беларускай мовы і слоўніка іншамоўных слоў. З дадзеных крыніц было выяўлена каля 250 спартыўных запазычаных тэрмінаў і тэрміналагічных спалучэнняў.

Запазычанне спартыўнай тэрміналогіі можа адбывацца з пэўнай мовы і праз пасрэдніцтва іншых моў двума асноўнымі шляхамі: *вусным* (моўныя кантакты з носьбітамі іншых моў) і *пісьмовым* (праз кнігі, прыватную перапіску, афіцыйныя дакументы). Самыя буйныя пласты запазычанняў спартыўнай тэрміналогіі ўтварылі тэрміны, якія прыйшлі з краін, дзе найбольш актыўна развіваліся новыя віды спорту [1, с. 211].

Іншамоўныя словы звычайна захоўваюць характэрныя рысы тых моў, з якіх яны запазычаны, таму іх можна адрозніваць ад беларускіх паводле паходжання. Большасць іншамоўнай спартыўнай тэрміналогіі прыйшла ў беларускую лексіку з наступных моў: грэчаскай, лацінскай, англійскай, нямецкай, французскай, галандскай, нарвежскай, італьянскай, партугальскай, персідскай, японскай.

Выявіўшы асноўныя крыніцы спартыўных запазычанняў у беларускай мове, можна зрабіць вывад, што найбольш актыўна ўжываюцца і замацоўваюцца ў беларускамоўнай спартыўнай тэрміналогіі запазычанні з англійскай мовы (*аўт, баскетбол, футбол*), а таксама з французскай (*валан,*

брас, бiльярд), грэчаскай (алiмпiяда, акрабатыка, марафон) i лацiнскай (арбiтр, каментатар, юнiёр) [3, с. 154].

Вьяўленыя лексiчныя адзiнki можна класiфiкаваць у адпаведныя тэматычныя групы: **назвы вiдаў спорту** (футбол, хакей), **назвы спартсменаў** (атлет, гiмнаст), **найменнi спартыўнага iнвентара/абсталявання** (бумеранг, скутар), **назвы спартыўнага адзення/экiпiроўкi** (буцы, кеды), **назвы спартыўнай пляцоўкi, яе частак** (корт, рынг), **назвы сiтуацый/палажэнняў у гульні** (пенальцi, тайм-аўт), **назвы рухаў, прыёмаў** (брас, спрынт), **тэрмiны з правiлаў** (фол), **найменнi спаборнiцтваў i iх частак** (матч, турнiр), **найменнi асоб, якiя маюць дачыненне да спорту** (трэнер). На нашу думку, у асобную групу варта вылучыць **сучасныя запазычаныя назвы вiдаў спорту, кiрункаў i рухаў** (сёрфiнг, фрызбi) [2].

Да асноўных спосабаў тэрмінаўтварэння запазычанай спартыўнай лексiкi можна аднесцi марфемнае i немарфемнае словаўтварэнне. Марфемнае словаўтварэнне з'яўляецца найбольш пашыраным спосабам папаўнення спартыўнай тэрміналагiчнай лексiкi. Разгледзiм кожны з гэтых спосабаў i прывядзём прыклады. Прадуктыўным спосабам папаўнення мовы спорту з'яўляецца перш за ўсё **суфiксацыя** (тэнісiст, бар'ерыст, фiналіст) i **словаскладанне** (вiцэ-чэмпiён, допiнг-кантроль, каноэ-двойка). Трэба адзначыць, што ў сучаснай беларускай мове суфiксацыя найбольш прадуктыўны спосаб словаўтварэння. Менш распаўсюджаным спосабам словаўтварэння з'яўляецца **прэфiксацыя** (дэадаптацыя, дэкампенсацыя, суперкубак). **Прэфiксальна-суфiксальны спосаб** (дысквалiфiкаваць, гросмайстарскi, падвеславаць) не вельмi пашыраны, чыстая суфiксацыя або прэфiксацыя назiраецца значна часцей. Акрамя таго, шырока выкарыстоўваецца **сiнтаксiчны спосаб** утварэння, у тым лiку тэрмінаў-словазлучэнняў: **дысквалiфiкацыя** – да канца сезона, за пасiўнае вядзенне бою, **iнструктар** –фiзiчнай культуры i спорту, **атлетыка** – лёгкая, цяжкая, выйсцi (трапiць) у фiнал.

Можна заўважыць, што большасць запазычаных спартыўных тэрмінаў падпарадкоўваецца законам фанетыкi, граматыкi, семантычнай сiстэмы беларускай мовы. Трапляючы ў беларускую мову, тэрмiны асiмiлююцца: прыстасоўваюцца да гукавой сiстэмы беларускай мовы, падпарадкоўваюцца правiлам словаўтварэння i словазмянення. Але ёсць тэрмiны, якiя захоўваюць прыкметы запазычанасцi з iншых моў, напрыклад: нязменнасць слоў: **пенальцi, табло, рэферы**; наяўнасць у слове гука [ф] у пачатку слова: **форсiнг**; заднеязычныя [г], [к], [х] перад галосным гукам [э]: **гейм, кеды** i iнш.

Такiм чынам, з'яўляюцца новыя вiды спорту, новыя формы правядзення вольнага часу, а значыць усё часцей сустракаюцца iншамоўныя словы у гэтай сферы. Феномен спорту знаходзiўся i будзе знаходзiцца ў цэнтры ўвагi спецыялістаў розных навуковых напрамкаў, у тым лiку i лiнгвістаў.

Літаратура

1. Антанюк, Л. А. Беларуская навуковая тэрміналогія: фарміраванне, структура, упарадкаванне, каструяванне, функцыяніраванне / Л. А. Антанюк. – Мінск : Навука і тэхніка, 1987. – 240 с.
2. Булыка, А. М. Слоўнік іншамоўных слоў : у 2-х т. / А. М. Булыка. – Мінск : БелЭн, 1999. – 2 т.
3. Кавалёва, Л. Я. Англіцызмы ў тэрміналогіі сучаснай беларускай літаратурнай мовы : манаграфія / Л. Я. Кавалёва ; навук. рэд. праф. П. У. Сцяцко. – Гродна : ГрДУ, 2007. – 186 с.